

OCENA WYKORZYSTANIA ŚRODKÓW Z FUNDUSZY UNIJNYCH W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH W POLSCE W LATACH 2005–2007

Jarosław Figurski, Edmund Lorencowicz

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Streszczenie. Przeprowadzono analizę wybranej grupy 126 gospodarstw rolnych w aspekcie wykorzystania środków finansowych pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, przeznaczonych na inwestycje w maszyny, infrastrukturę i wyposażenie techniczne. Ponad 75% badanych gospodarstw łączyło działalność w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej, 20% zajmowało się produkcją roślinną a tylko dwa gospodarstwa wyłącznie produkcją zwierzęcą. Blisko 85% rolników korzystało z dopłat bezpośrednich. Program Sapard cieszył się zainteresowaniem jedynie 6% rolników z badanej grupy. Z Sektorowego Programu Operacyjnego skorzystało niespełna 17% rolników. Rolnicy finansowali z tych środków budowę zbiorników gnojowicy i płyt obornikowych, zakup ciągników i maszyn rolniczych oraz zakup ziemi rolnej.

Słowa kluczowe: fundusze unijne, dotacje, dopłaty obszarowe, inwestycje w gospodarstwach

WSTĘP

Polska od początku lat 90. przygotowywała się do wstąpienia do Unii Europejskiej. W okresie przedakcesyjnym rolnicy dysponowali środkami pochodzącymi głównie z programów Phare i Sapard. Zainteresowanie programem Sapard okazało się bardzo duże, konieczne było zwiększenie puli środków przez Komisję Europejską [Sapard... 2006, Rogalska 2007]. W pierwszych latach członkostwa polskie gospodarstwa rolne otrzymywały niemal połowę wszystkich środków płynących z Unii Europejskiej do Polski [Bilans... 2008, Fedyszak-Radziejowska i in. 2004]. W latach 2004–2006 założenia Sapardu kontynuowane były w Sektorowym Programie Operacyjnym „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz obszarów wiejskich [Barwicki 2007].

Adres do korespondencji – Corresponding author: Edmund Lorencowicz, Jarosław Figurski, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Eksploatacji Maszyn i Zarządzania w Inżynierii Rolniczej, ul. Głęboka 28, 20-612 Lublin, tel. 081 445 61 26, e-mail: edmund.lorencowicz@up.lublin, jaroslaw.figurski@up.lublin.pl

W 2007 roku, w ramach Strategii Rozwoju Kraju uruchomiono środki finansowe przeznaczone przez Unię Europejską na działania związane z poprawą sytuacji w sektorze rolnictwa krajów członkowskich. Cztery osie priorytetowe Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) obejmują między innymi pomoc dla młodych rolników rozpoczynających działalność, modernizację infrastruktury technicznej, poszerzanie działalności doradczej i szkoleniowej, działania mające na celu poprawę stanu środowiska naturalnego i poprawę jakości życia na wsi. Budżet PROW zamyka się kwotą 17,2 mld euro, w tym 13,2 mld euro ma pochodzić ze środków UE, natomiast 4 mld euro to środki krajowe [PROW 2007–2013]. Program na lata 2007–2013 ma w założeniu umożliwić na dostosowanie poziomu rolnictwa polskiego do wymagań stawianych przez Unię. Jednocześnie przyczynić ma się także, do rozwoju krajowego sektora rolniczego. Województwo lubelskie ma otrzymać ze środków krajowych i unijnych 636,2 mln euro [Fundusze unijne... 2008].

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono w okresie listopad 2007 – kwiecień 2008. Badaniami objęto grupę 126 gospodarstw rodzinnych z województw: lubelskiego (71%), mazowieckiego (9%), pomorskiego (8%) i warmińsko-mazurskiego (12%). Jak podaje Rudnicki [2007] jedynie rolnicy z województwa mazowieckiego charakteryzowali się dużą intensywnością w pozyskiwaniu funduszy UE (69 wniosków na 100 gospodarstw). W pozostałych województwach wskaźnik ten oscylował pomiędzy 27 a 37 wniosków/100 gospodarstw.

Dane gromadzono metodą wywiadu standaryzowanego, a ankiety wypełniane były przez rolników pod nadzorem pracowników doradztwa rolniczego. Zebrane materiały opracowano metodami statystycznymi i opisowymi oraz zestawiono w formie tabel. Celem badań była m.in. ocena stopnia wykorzystania funduszy unijnych oraz określenie sposobów ich wydatkowania.

Średnia powierzchnia użytków rolnych (UR) badanych gospodarstw wynosiła 16,7 ha. W przypadku jedenastu gospodarstw nie uzyskano informacji na temat powierzchni. Największe z gospodarstw miało powierzchnię 242,0 ha, natomiast najmniejsze prowadziło działalność na 1,6 ha. Niemal wszystkie gospodarstwa prowadziły produkcję roślinną, przy czym 23 z nich działało tylko w zakresie produkcji roślinnej, 80% było ukierunkowane na produkcję zwierzęcą, a 2 gospodarstwa zajmowały się wyłącznie tym kierunkiem produkcji (tab. 1). Dane zawarte w tabeli dotyczą 115 gospodarstw dla których uzyskano informacje na temat powierzchni użytków rolnych. Można wnioskować, że im większe gospodarstwa – tym szerszy zakres ich działalności.

Udział gospodarstw zajmujących się wyłącznie produkcją roślinną maleje wraz ze wzrostem powierzchni UR. W grupie powyżej 20 ha tylko trzy gospodarstwa prowadziły jeden kierunek produkcji.

Średni wiek właściciela gospodarstwa wynosił 41,8 lat. W grupie gospodarstw o powierzchni od 10,01 do 20 ha średnia wieku rolników była najwyższa i wynosiła 42,8 lat, natomiast najniższą wartość zanotowano dla grupy powierzchniowej do 10 ha (tab. 2).

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw ze względu na kierunek produkcji
 Table 1. The profile of studied farms with regard on production

Wyszczególnienie Specification	Jednostka Unit	Grupa obszarowa Area group			Ogółem Total
		≤ 10 ha	10,01–20 ha	> 20 ha	
Liczba analizowanych gospodarstw Number of analyzed farms	szt.	58	25	32	115
– udział – share	%	50,4	21,7	27,8	100,0
Średnia powierzchnia UR gospodarstwa The average arable area	ha	6,4	14,6	37,0	16,7
Mediana Median	ha	6,4	14,0	28,5	10,0
Odchylenie standardowe Standard deviation	ha	2,38	2,9	38,4	24,0
Gospodarstwa farms: – tylko z produkcją roślinną – with plant production only	szt.	15	6	2	23
– udział w grupie – share in group	%	25,9	24,0	6,2	20,0
– tylko z produkcją zwierzęcą – with animal production only	szt.	1	0	1	2
– udział w grupie – share in group	%	1,7	–	3,1	1,7
– z produkcją roślinną i zwierzęcą – with plant and animal production	szt.	42	19	29	90
– udział w grupie – share in group	%	72,4	76,0	90,6	78,3

Źródło: Obliczenia własne.
 Source: Own calculations.

Najwięcej, bo aż 40% rolników miało wykształcenie zawodowe, niecałe 10% średnie ogólne. Najmniej badanych ukończyło studia wyższe. W grupie gospodarstw, których powierzchnia nie przekracza 10 ha największy udział mieli rolnicy legitymujący się wykształceniem zawodowym – 36,2%. W grupie tej najmniejszy udział mieli rolnicy po liceach ogólnokształcących i studiach.

Wśród rolników z grupy gospodarstw o powierzchni od 10,01 do 20 ha UR najwięcej było z wykształceniem zawodowym. Struktura wykształcenia rolników jest zbliżona do spotykanego także w innych badaniach [Figurski 2007, Kołyska 2007].

Tabela 2. Charakterystyka gospodarstw ze względu na wiek właściciela i jego wykształcenie
 Table 2. The profile of farms with regard on owners age and education

Wyszczególnienie Specification	Jednostka Unit	Grupa obszarowa Area group			Ogółem Total
		≤ 10 ha	10,01–20 ha	> 20 ha	
Średni wiek właściciela Average age of owners	lata	39,8	42,8	42,4	41,8
Liczba osób z wykształceniem: Number of persons with education:					
podstawowym/primary	osoby	5	1	1	7
– udział w grupie – share in group	%	8,6	4,0	3,1	6,1
Zawodowym/vacational	osoby	21	7	11	39
– udział w grupie – share in group	%	36,2	28,0	34,4	33,9
średnim zawodowym secondary vocational	osoby	17	13	16	46
– udział w grupie – share in group	%	29,3	52,0	50,0	40,0
średnim ogólnym/secondary	osoby	5	2	2	9
– udział w grupie – share in group	%	8,6	8,0	6,3	7,8
Wyższym/ higher	osoby	5	2	0	7
– udział w grupie – share in group	%	8,6	8,0	–	6,1

Źródło: Obliczenia własne.
 Source: Own calculations.

WYNIKI BADAŃ

Traktat akcesyjny dawał polskim rolnikom możliwość uzyskiwania dopłat bezpośrednich do gruntów rolniczych. Środki finansowe przydzielane były proporcjonalnie do powierzchni prowadzonych upraw. Ponad połowa rolników z grupy obszarowej do 10 ha otrzymała w 2005 roku dopłaty do gruntów. W gospodarstwach o większej powierzchni wskaźnik wynosił ponad 70%. Jest to wskaźnik niski. Z badań Czubaka [2006] wynika, że jedynie 7% rolników nie uzyskało dopłat obszarowych. W 2007 roku mniej badanych gospodarstw uzyskało dopłaty, co można tłumaczyć faktem, że jeszcze nie wszyscy ankietowani rolnicy otrzymali wypłaty do czasu przeprowadzania badań (tab. 3).

Sapard był programem, który miał początkowo małą popularność wśród polskich rolników, jednak pod koniec 2003 i na początku 2004 roku nastąpiło duże zapotrzebowanie na fundusze z tego źródła [Rabsztyń 2007]. W badanej grupie tylko siedmiu spośród badanych rolników było beneficjentami programu Sapard. Trzech z nich reprezentowało grupę obszarową gospodarstw do 10 ha powierzchni. Zanołowano jednego beneficjenta tego programu w grupie obszarowej 10–20 ha oraz trzech w grupie gospodarstw największych pod względem powierzchni użytków rolnych (tab. 4).

Tabela 3. Wykorzystanie dopłat bezpośrednich w badanej grupie gospodarstw w latach 2005–2007
 Table 3. Utilization of direct farming subsidies in studied group of farms in 2005–2007

Wyszczególnienie Specification	Jednostka Unit	Grupa obszarowa Area group			Ogółem Total
		≤ 10 ha	10,01–20,00 ha	> 20 ha	
Liczba rolników Number of farmers		53	24	31	108
2005					
Liczba beneficjentów dopłat Number of beneficiaries of subsidies		28	17	24	69
– udział w grupie – share in group	%	52,8	70,8	77,4	63,9
Średnia kwota dotacji na gospodarstwo The average subsidies per one farm	tys. zł	3,14	7,39	20,14	10,10
Odchylenie standardowe Standard deviation	tys. zł	1,69	3,07	29,71	18,91
2006					
Liczba beneficjentów dopłat Number of beneficiaries of subsidies		31	18	25	74
– udział w grupie – share in group	%	58,5	75,0	80,6	68,5
Średnia kwota dotacji na gospodarstwo The average subsidies per one farm	tys. zł	3,77	8,30	23,28	11,43
Odchylenie standardowe Standard deviation	tys. zł	2,59	3,20	35,83	22,40
2007					
Liczba beneficjentów dopłat Number of beneficiaries of subsidies		24	15	18	57
– udział w grupie – share in group	%	45,3	62,5	58,1	52,8
Średnia kwota dotacji na gospodarstwo The average subsidies per one farm	tys. zł	3,74	8,72	16,91	9,21
Odchylenie standardowe Standard deviation	tys. zł	2,15	2,93	9,73	8,05

Źródło: Obliczenia własne.

Source: Own calculations.

Program SPO cieszył się większym zainteresowaniem wśród respondentów. Skorzystało z niego dwudziestu jeden rolników. Największy odsetek beneficjentów programu zanotowano w grupie gospodarstw powierzchniowo najmniejszych (tab. 5). Najwyższe kwoty otrzymali rolnicy z grupy obszarowej powyżej 20 ha.

Działanie 1.1 Sektorowego Programu Operacyjnego miało na celu podnoszenie poziomu polskiego rolnictwa poprzez inwestycje w maszyny i wyposażenie. Rolnicy, zgodnie z wytycznymi programu, przeznaczali otrzymane w ramach SPO środki, między innymi na rozbudowę i modernizację infrastruktury gospodarstw. Dwudziestu trzech rolników sfinansowało budowę zbiorników gnojowicy i płyt obornikowych. Stanowili oni

Tabela 4. Beneficjenci programu SAPARD w badanej grupie gospodarstw w latach 2002–2006
 Table 4. The number of beneficiaries of SAPARD in studied group of farms in 2002–2006

Wyszczególnienie Specification	Jednostka Unit	Grupy obszarowe Area group			Ogółem Total
		≤ 10 ha	10,01–20 ha	> 20 ha	
Liczba beneficjentów Number of beneficiaries		3	1	3	7
	%	5,2	4,0	5,2	6,1
Kwota dotacji razem The sum of subsidies	tys. zł	59,0	80,0	273,0	412,0
Średnia kwota dotacji na gospodarstwo The average subsidies per one farm	tys. zł	19,7	–	91,0	58,9
Maksimum Maximum	tys. zł	48,0	–	150,0	150,0
Minimum Minimum	tys. zł	5,0	–	53,0	5,0

Źródło: Obliczenia własne.
 Source: Own calculations.

Tabela 5. Beneficjenci SPO w badanej grupie gospodarstw w latach 2004–2007
 Table 5. The beneficiaries of SOP (Sectoral Operational Programme) in studied group of farms in 2004–2007

Wyszczególnienie Specification	Jednostka Unit	Grupy obszarowe Area group			Ogółem Total
		≤ 10 ha	10,01–20 ha	> 20 ha	
Liczba beneficjentów Number of beneficiaries		9	6	6	21
Udział w grupie Share in group	%	15,5	24,0	18,7	18,3
Kwota dotacji razem The sum of subsidies	tys. zł	73,0	279,5	331,5	684,0
Średnia kwota dotacji na gospodarstwo The average subsidies per one farm	tys. zł	10,4	55,9	66,3	40,2
Maksimum Maximum	tys. zł	34,4	96,0	190,0	190,0
Minimum Minimum	tys. zł	4,8	30,0	15,0	4,8
Mediana Median	tys. zł	5,0	55,0	46,5	32,0
Odchylenie standardowe Standard deviation	tys. zł	10,8	24,7	70,4	46,0
Współczynnik zmienności Coefficient of variation	%	103,7	44,1	106,2	114,3

Źródło: Obliczenia własne.
 Source: Own calculations.

ponad 19% badanej populacji, co jest zbliżone do średniej dla Polski, wynoszącej 16% [Czubak 2007]. Dwunastu ankietowanych zakupiło ciągniki rolnicze (nowe lub używane). W trzynastu przypadkach za otrzymane środki unijne dokonano zakupów maszyn rolniczych (były to m.in.: saszka do ziemniaków, pługi, dwa kombajny do zbioru porzeczek, dojarki). Charakter tych zakupów był spotykany także w innych województwach [Malag-Tobola 2007]. Pięciu rolników z badanej grupy zakupiło ziemię, powiększyło swoje gospodarstwa, korzystając z tych środków.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Z grupy 126 badanych gospodarstw 85,7% otrzymało środki w ramach dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych. Ta forma wsparcia jest najmniej wymagająca z punktu widzenia wymogów formalnych jakie rolnik musi spełnić aby otrzymać środki, stąd też tak duża grupa rolników wśród beneficjentów dopłat. Wśród respondentów zanotowano stosunkowo niewielkie zainteresowanie programem Sapard. Rolnicy, którzy otrzymali środki z tego programu stanowili tylko 6,1% badanej populacji. Dwudziestu jeden rolników (16,7%) korzystało z funduszy uzyskanych z Sektorowego Programu Operacyjnego. Największym zainteresowaniem cieszyły się działania: 1.1 w ramach SPO („Inwestycje w gospodarstwach rolnych”) oraz działanie 6 w ramach PROW („Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE”). Otrzymane środki pozwoliły na inwestycje w zakresie maszyn i urządzeń rolniczych oraz dostosowanie gospodarstwa do wymogów Unii Europejskiej. Konieczne jest dalsze motywowanie rolników i edukacja w zakresie pozyskiwania środków UE, szczególnie w województwach o niskim poziomie wykorzystania tych źródeł wsparcia rolnictwa [Błażejewska 2006].

PIŚMIENNICTWO

- Barwicki J., 2007: Rolnictwo zrównoważone a wykorzystanie unijnych środków wsparcia infrastruktury wsi i produkcji rolnej w latach 2004–2006, *Problemy Inżynierii Rolniczej*, 1, 105–115.
- Bilans korzyści i kosztów przystąpienia Polski do Unii Europejskiej – pierwsza próba weryfikacji prognoz, przegląd wniosków z raportów sektorowych, *Urząd Komitetu Integracji Europejskiej*. [http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/C6A78F416E7658F5C1256FF2003BA740/\\$file/3_x.pdf](http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/C6A78F416E7658F5C1256FF2003BA740/$file/3_x.pdf) z dnia 4.12.2008 r.
- Błażejewska M., 2006: Uwarunkowania absorpcji środków unijnych na obszarach wiejskich. *Roczniki Naukowe* Seria, t. VIII, z. 4, 51–53.
- Czubak W., 2006: Ocena dopłat bezpośrednich w gospodarstwach indywidualnych. *Roczniki Naukowe* Seria, t. IX, z. 1, 77–82.
- Czubak W., 2007: Ocena dopłat bezpośrednich w gospodarstwach indywidualnych. *Roczniki Naukowe* Seria, t. VIII, z. 1, 27–31.
- Fedyszak-Radziejowska B. i inni, 2004: Polska wieś po wejściu do Unii Europejskiej, *Fundacja na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa*, Warszawa.
- Figurski J., 2007: Wykorzystanie dotacji unijnych w wybranych gospodarstwach Lubelszczyzny w latach 2002–2006. [W:] *Uwarunkowania rozwoju regionalnego w Polsce Wschodniej*. WSAP Białystok, 351–365.

- Fundusze unijne dla województwa lubelskiego w latach 2007–2015. 2008. http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/DCBBF578-8E58-471B-A00D-D54B609FAC09/39051/Woj_Lubelskie1.pdf z dnia 17.09.2008 r.
- Kołyska J., 2007: Ocena funkcjonowania Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w programowaniu i realizacji polityki rozwoju wsi i rolnictwa Polski. *Acta Sci. Pol. Oeconomia*, 6 (2) 2007, 53–60.
- Małaga-Tobola U., 2007: Analiza wykorzystania funduszy strukturalnych w wybranych gospodarstwach rolnych. *Inżynieria Rolnicza*, 6 (94), 143–150.
- PROW 2007–2013: Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego, http://www.sbr.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=13 z dnia 12.09.2008 r.
- Rabsztyń K., 2007: Program SAPARD w województwie małopolskim. Wykorzystanie środków w działaniu 2 – inwestycje w gospodarstwach rolnych. *Roczniki Naukowe Seria*, t. IX, z. 2, 317–321.
- Rogalska J., 2007: Wykorzystanie środków UE na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego. [W:] *Uwarunkowania rozwoju regionalnego w Polsce Wschodniej*. WSAP Białystok, 339–349.
- Rudnicki R., 2007: Zróżnicowanie regionalnej aktywności gospodarstw rolnych w Polsce w zakresie pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej w latach 2004–2006. *Roczniki Naukowe Seria*, t. IX, z. 1, 416–421.
- SAPARD – wybrane efekty realizacji pomocy przedakcesyjnej w Polsce. 2006. Departament Analiz Działalności i Rozwoju ARiMR, Warszawa.

EVALUATION OF UTILIZATION OF THE EU FUNDS IN SELECTED FARMS IN POLAND IN 2005–2007

Abstract. The analysis was conducted on chosen group of 126 agricultural farms in aspect of utilization of financial support from European Union budget, allocated on investments in machines, infrastructure and technical equipment. Over 75% of selected farms combine activity in the range of plant and animal production, one dealt with plant production and only two farms the animal production. The largest percentage of farmers used direct farming subsidies, 85% respondents used this kind of funds. Sapard program was interesting for only 6% of farmers from studied group. Less than 17% of farmers used the Sectoral Operational Programme. Farmers suffered from these funds the buildings of liquid manure reservoirs and manure plates, tractors, agricultural machines and agricultural land.

Key words: EU funds, subsidies, direct area subsidies, investments in farms

Zaakceptowano do druku – Accepted for print 16.03.2009